

1914-1945: A semlegesség és föderalizmus próbatétele.

Három nappal a szarajevói merénylet után, amelyben Gavrilo Princip golyói megölték Ferenc Ferdinánd osztrák-magyar trónörökösét és feleségét, július 31-én a svájci kormány már elrendeli az általános mozgósítást.

Az európai hatalmak közötti fokozódó feszültségek jeleit, természetesen, Svájcban már korábban is pontosan észlelik. Május óta viszont az ország fővárosa, Bern éppen úszik a hazafias lelkesedésben. A város falai között megrendezett, Svájc teljesítő képességét és tudását bizonyítandó második nagy nemzeti kiállítást az ország minden részéből naponta ezrek és ezrek látogatják. Az üdülőhelyeket, a nyári szünet kezdetével, külföldi vendégek árasztották el. Az ország gazdaságilag, társadalmilag nem felkészült a körülötte hirtelen kialakult háborús helyzetre. Az ipari termelés nagy mértékben külföldi energiahordozók és nyersanyagok behozatalától függ. A kormány első sorban a hadsereggel törődik. A lakosság ellátása nem biztosított. A gabona készletek mindössze két hónapra elegendők. Nincs szociális biztosítás. A Gotthard szerződés elleni felháborodás okozta ellentétek a német és francia svájciak között tovább lappanganak és a semleges Belgium elleni német támadás után megint kiújulnak.

Politikai, katonai téren ugyanakkor a kormány gyorsan intézkedik. Arthur Hoffmann, szövetségi elnök javaslatára a parlament két háza együttesen (Vereinigte Bundesversammlung) rendkívüli ülésen Ulrich Willét választja meg az Eidgenossenschaft tábormokának. Sokan, különösen francia Svájcból, inkább Theophil Sprecher von Bernegg vezérkari főnököt tartották érdemesnek erre a posztra. Sprecher készítette ugyanis a felvonulási terveket és korrekt, aszkétikus, a felesleges katonai formalitásokat és megaláztatásokat semmire sem jónak tartó, humánus egyénisége is meggyőzőbb volt, mint a porosz drillt erőszakoló Willéé. Sprecher azért továbbra is megmarad a vezérkar élén. Végül a parlament, a rendkívüli helyzetre való tekintettel, minden téren korlátlan felhatalmazást ad a kormánynak.

Ezek után a kormány nyilatkozatban biztosítja az 1815-ös szerződést aláíró európai hatalmakat, hogy az Eidgenossenschaft továbbra is minden eszközzel megvédi semlegességét. Hoz néhány intézkedést, eltörli a munkatörvény által addig biztosított tízórás munkanapot, megtiltja az élelmiszer kivitelt. Képtelen azonban a semlegességet veszélyeztető csempészés vagy a hadviselés számára fontos javakkal való üzérkedés ellenőrzésére. Majd az is kiderül, hogy a semlegességet is több féleképpen lehet értelmezni, még a katonai vezetésen vagy a kormányon belül is.

A felderítés két tisztje rendszeresen megküldi a svájci vezérkar háborús jelentéseit a német és az osztrák katonai attasénak. Az ügy 1915-ben kipattan és hadbírószági tárgyalás lesz belőle felemás ítélettel. A kormány egy újabb semlegességi nyilatkozatát, amelyben felemlíti a történeteket, a parlament vitatja meg. Követelik Wille tábornok lemondását, de végül az történés tisztázása a francia és német pártiak heves összecsapásában kimerül és a kedélyek, legalább a felszínen és egyelőre, lecsitulnak.

1917 nyarán Arthur Hoffmann, a külügyekért felelős Bundesrat táviratot küld a szentpétervári svájci követségnek. Ebben, az éppen Oroszországban tartózkodó, Robert Grimm, a Nemzeti Tanács szociáldemokrata képviselője javaslatára, svájci diplomáciai lépéseket ajánl az orosz-német különbéke érdekében. A táviratot a háborút minden áron folytatni akaró Kerenszki kormány elfogja és nagyobb antant támogatást remélve, nyilvánosságra hozza. Az antant hatalmak, amelyek az Egyesült Államok háborúba lépése után, a megmerevedett nyugati fronton győzelemre számítanak, Hoffmann táviratában kísérletet látnak a szövetségesek táborának megbontására Németország javára. Hoffmann, akit csakúgy mint Grimmet feltétlenül jó szándék vezérelt, lemondásra kényszerül. Helyére, a kormány semleges elkötelezettségét bizonyítandó kifelé és befelé, az eddigi egy francia svájci mellé még egy francia svájci választanak a kormányba. Azóta van mindig két francia Svájcban származó tagja Bernben a Bundesratnak.

A szociáldemokrata Robert Grimm békeközvetítési vállalkozása egyébként nem véletlen. A svájci szociáldemokraták bal szárnya már a háború előtt is rokonszenvez az osztályharcos szocialista irányzatokkal. A háború kitörése után, 1915 szeptemberében pedig a berni Zimmerwald faluban az orosz mensevik Leo Martov javaslatára, éppen Robert Grimm rendezésében kerül sor az ellenzéki szocialisták nemzetközi, háborúellenes konferenciájára. Az ülés zárónyilatkozata, amelyet a konferencián résztvevő, a háború kezdete óta újra emigránsként Svájcban élő Lenin csak fenntartásokkal fogad el, országszerte béketüntetések vált ki. Az addig tartózkodó svájci szociáldemokrata párt politikájának alapja egy ideig, legalább is elméletileg, a zimmerwaldi nyilatkozat lesz.

A következő év áprilisában a Nemzetközi Szocialista Bizottság Kientalban, a berni Oberland hegyei között már a Svájci Szociáldemokrata Párt hivatalos részvételével ülésezik. A szenvedélyesen vitázó küldöttek szélsőséges nézeteit ez úttal is csak nehezen sikerül Grimmnek közös nevezőre hozni. A háborús kiadásokat megszavazó szociáldemokrata, úgynevezett „szociálpatrióta” parlamenti képviselők elítéléséről van szó. Lenin azonban már polgárháborúk kirobbantását követeli. Az értekezlet egy másik svájci küldöttje, Fritz Platten Lenint támogatja, de Grimm a svájci realitások talaján marad, Svájcban egyelőre radikális változásokat demokratikus úton is elérhetőnek tart.

A különbélke Németország és Oroszország között egy évvel Robert Grimm félresikerült akciója után végül mégis létrejön Breszt-Litovszkban. De akkor már Oroszországban nem Kerenszki van hatalmon, hanem Lenin, aki 1917 áprilisában Svájcából, a német vezérkar engedélyével, leplombált vonaton utazott Zürichből Németországon keresztül Szentpétervárra, Zimmerwaldi hívével, Fritz Plattennel kíséretében. Robert Grimmet ekkor már nyomasztó gazdasági állapotok miatt egyre kritikusabbá váló svájci belső politikai helyzet foglalkoztatja.

1918. november 7-én a Bundesrat négy lovas és egy gyalogos ezredet Zürichbe rendel az orosz októberi forradalom évfordulójára meghirdetett betiltott tüntetés megakadályozására. A kormányt Wille tábornok beszéli rá a lépésre, hivatkozva a központi hatalmak fegyverszüneti kérelmeire, a kiobbant bécsi és budapesti forradalmak után, néhány nappal a fenyegető német forradalom előtt, tartva a Svájcban is készülődő puccstól.

A munkásság választ az úgynevezett Oltener Akcióbizottság (Oltener Aktionskomitee, OAK), fogalmazza meg. Az Akcióbizottság még az év februárjában jött létre Robert Grimm kezdeményezésére. Tagjai szakszervezeti titkárok és szociáldemokrata pártvezetők. Feladatául a szakszervezetek és a szociáldemokrata párt között való közvetítést jelölik meg, de valójában a forradalmi szocialista baloldal szócsövéné válik. Mikor a kormány elutasítja a csapatok visszavonását, az Akcióbizottság először tiltakozó tüntetéseket majd meghatározatlan időre általános sztrájkot rendel el. A zürichiekhez csakhamar csatlakoznak a nagyobb városok munkásai és a vasutasok is. A kormány katonaság bevetésével próbálja a vasúti forgalmat biztosítani. A sztrájkoló munkások száma összesen mintegy negyed millió.

Az Akcióbizottság kilenc pontban fogalmazza meg a munkásság követeléseit: a Nemzeti Tanács újraválasztása az arányosság elve alapján, női szavazati jog, általános munkakötelezettség, 48 órás munkahét, a hadsereg újjászervezése, az élelmiszerellátás biztosítása, öregségi és rokkantbiztosítás, állami export-import monopólium, a vagyonosokkal törlesztetni az államadósságot. A sztrájkolóktól a nyugodt, fegyelmezett magatartást, a keresztbetett karok sztrájkját (Generalstreik der verschränkten Arme) kéri. Mindezek, mai szemmel, alig tekinthetők forradalmi követeléseknek, mégis a katonai vezetés kemény fellépése Zürichben súlyos rendezavarásokat vált ki. Az országos sztrájk mindössze három napig tart. A parasztság, amely a háború négy éve alatt, az élelmiszerhiányt kihasználva, csak gazdagodott, végig nyugodt marad, a katonaságot köti a szigorú fegyelem. A Bundesrat ultimátuma után az Akcióbizottság, a polgárháborús vérontást elkerülendő, enged és a sztrájkot lefújja. Az általános sztrájkra felszólító kiáltvány aláírójait 1919 tavaszán lázadásért mégis hadbíróóság elé állítják. A kiszabott fogház

büntetések azonban viszonylag enyhék, ami a hadbíró politikai józanságát bizonyítja. Az eseményekért szintén felelősnek tartott orosz követséget még a sztrájk alatt kiutasítják és katonai kísérettel vonatra teszik Bernben.

A szociáldemokraták az általános sztrájkot, a gyors visszavonulás ellenére sem értékelik vereségként. Végül is az 1919-es előrehozott választásokat már, követeléseiknek megfelelően, az arányossági rendszer szerint tartják meg. A szabadelvűiek (Radikaldemokraten) 70 év után egy csapásra el is veszítik abszolút többségüket és a kormányzáshoz koalícióra kényszerülnek a konzervatívokkal, valamint az új Paraszt, Kisiparos és Polgár Párttal. A szociáldemokraták viszont a megkétszerezik mandátumaik számát. 1920-ban népszavazási döntéssel elérik végre a 8 órás munkanap bevezetését. 1925-ben pedig a szavazók és a kantonok többsége az alkotmány új cikkelyét is elfogadja az öregségi és rokkant biztosításról.

A 20-as, illetve a 30-as évek elején két válság szakítja meg a gazdasági fejlődést. A nemzetközi kereslet visszaesése súlyosan érinti az erősen exportorientált svájci gazdaságot. A híres órapar megroppan. A kivitel 15%-át termelő, korábban virágzó hímző ipar teljesen megszűnik. A vegyi ipar nemzetközi kartellizálással próbálja enyhíteni az eladási válságot. A 20-as évektől kezdődően viszont a svájci vasutak gyors villamosítása a gépiparnak megrendeléseket biztosít és egyúttal előnyöket is a nemzetközi konkurenciával szemben. A háború alatt külföldre hitelező bankokat ugyanakkor komoly veszteségek érik. A Szövetségnek 200 milliő frankjába kerül a bankok szanálása. Néhány kisebb és három nagy bank végleg csődbe megy.

A két válság éve alatt a parasztság eladósodik, az exportiparban foglalkoztatottak egy része a háború után fellendülő építkezéseknél vállal munkát, de így is 1935-ben a munkanélküliek száma még mindig 93,000, azaz az aktív lakosság kerek 5%-a. A hadi termelésre való átállással járó gazdasági fellendülés a második világháború előtt Svájcban későbbben indul be, mint a többi európai országban. Hatása csupán 1936-tól a svájci frank leértékelése után és elsősorban a hadiiparban és a hadiiparnak dolgozó ágazatokban, valamint a mezőgazdaságban érezhető.

Az első világháború és a gazdasági válságok évei alatt, a helyi demokratikus intézményi kontroll rovására, kényszerűen megnő a központi szövetségi adminisztráció hatalma és a gazdasági egyesülések befolyása a politikára. Mussolini, Hitler és Dollfuss hatalomra jutása után, Olaszországban 1922-ben, Németországban és Ausztriában 1933-ban, a területileg és népességileg sokkal kisebb, de demokratikus elkötelezettségű Svájcot az új fasiszta berendezkedésű országok már majdnem teljesen körülfojgják. A tengelyhatalmak gyűrűje Ausztria

Németországhoz csatolásával (Anschluss) 1939-ben, illetve Franciaország német lerohanásával 1940-ben zárul be teljesen Svájc körül.

A megváltozott nemzetközi környezetben, a gazdasági világválság és az ország nyilvánvaló szellemi, politikai krízise már a húszas években rossz közérzetet vált ki egyes kiszorult értelmiségi csoportokban. Bírálják a parlamenti demokráciát, megértést tanúsítanak a nacionalista, rasszista mozgalmak irányában és rokonszenveznek a Mussolini-féle olasz korporatív állammal. Egyedül a faszizmusban és a nemzeti szocializmusban látják azt az erőt, amely képes gátat vetni a szocialista világforgadalomnak. De a szélesebb rétegek is elégedetlenek és pedig nemcsak a gazdasági helyzettel. Az emberek kezdetben nagy reményeket fűznek az első világháború után Genfben létrejött Népszövetséghez, amelynek politikájában Svájc is aktívan részt vesz. Később a szervezet tehetetlensége azonban kiábrándítja őket.

A harmincas évek közepére az általános társadalmi és kulturális bírálatból kibontakozó vita (Kulturkampf), válaszként a fasiszta propaganda kihívására vagy éppen azt meglovagolva, már a szellemi honvédelem (geistige Landesverteidigung) címszava alatt folyik. Az országban elszaporodnak, a nevükben gyakran előforduló front szó után, frontoknak, együttesen front mozgalomnak nevezett, megújhodást hirdető, németbarát, nyíltan nacionalista, fasiszta politikai szerveződések, mint, többek között, a genfi Nemzeti Egyesülés (Union Nationale), vagy a zürichi Nemzeti Front (Nationale Front). Ezek szervezik, egyre sűrűbben, a felvonulásokat, a látványos fáklyásmeneteket vagy a, többnyire vidéken vagy történelmi helyeken rendezett harcos nagygyűléseket.

A frontosok 1935-ben pedig már megpróbálják a demokratikus svájci alkotmány teljes revízióját is népszavazással elérni. Javaslatukat azonban a polgárok és a kantonok többsége elveti. Ezzel a kudarccal zárul le az 1933-ban meghirdetett úgynevezett „Front tavasz” (Frontenfrühling) és veszi kezdetét a szociáldemokraták és a szakszervezetek fokozatos felsorakozása a liberális ellenállás mögé a nacionalista, totalitárius törekvésekkel szemben. 1935-től a szociáldemokraták új pártprogramjukban, elismerik a polgári demokráciát és egyértelműen támogatják a kormány erőfeszítéseit a honvédelem terén. 1937-ben pedig a gép- és órapari munkások szakszervezete és a gyáriparosok szövetsége úgynevezett béke egyezményben (Friedensabkommen) mond le harci eszközök, sztrájkok, kizárások alkalmazásáról a felmerülő ellentétek rendezésében. Ez, a továbbiakban többször megújított szerződéses megállapodás, válik egyáltalán később iránymutatóvá a svájci munkaadók és munkavállalók közötti viszony alakulásában.

A reformistává lett egykori forradalmi munkásmozgalom véglegesen beilleszkedik a polgári társadalomba és a kormányzásban való felelősségvállalásra készül. A külső politikai nyomás, a fokozódó háborús veszély, alapvető reformok nélkül is, politikai megszilárdulást, általános társadalmi összefogást és ellenállást vált ki az egyre inkább kifulladás megújítási mozgalmakkal, a nyílt és rejtett, belső fasiszta erővel szemben. 1938-ban a katolikus, konzervatív Bundesrat, Philipp Etter megfogalmazza a minden tábort egybegyűjteni próbáló, svájci nacionalizmus, a svájciság és a szellemi honvédelem alapelveit: Svájc a keresztény Nyugat három szellemi életterét fogja össze, kultúrpolitikai identitását szövetségi közösségétől és sajátos demokráciájától nyeri. Egyébként Etter elképzelései szerint jön létre később a „Pro Helvetia” nevű kulturális alapítvány és kezdetben annak részlegeként működő „Hadsereg és Ház” (Heer und Haus), társadalmi szervezet. Az 1939-ben megnyitott zürichi országos kiállítás (Landesausstellung) sikere már a lakosság új, megnőtt önbizalmát fejezi ki és demonstrálja egyúttal Svájc szilárd elhatározását kifelé is, hogy megőrzi semlegességét, megvédi függetlenségét, ha kell fegyverrel a kézben.

A második világháború nem érte az országot felkészületlenül. A fontos nyersanyagok és élelmiszerek tárolását a kormány korábban elrendeli. A háborús gazdálkodási törvény (Kriegswirtschaftsgesetz) biztosítja, a gazdasági egyesületek bevonásával már előre a termelés megszervezését és az elosztás ellenőrzését. A mezőgazdaság állami támogatásával majdnem a kétszeresére sikerül növelni a bevetett szántóterületet. Friedrich Traugott Wahlen meghirdeti és később már mint Bundesrat irányítja a mozgalmat minden talpalatnyi föld mezőgazdasági kihasználására (Anbauschlacht), a határok megvédésére felvonultatott, aktív szolgálatot (Aktivdienst) teljesítő 440,000 katona fizetése, illetve jövedelme kieséséért, ezúttal nem úgy mint az első világháborúban, kárpótlást kap.

1939 augusztus 30-án az Egyesült Szövetségi Gyűlés teljhatalmat szavaz meg a kormánynak és megválasztja Henri Guisan tábornoknak, az ország legfőbb katonai vezetőjének. A svájci milíciarendszerű hadseregben csupán háborús helyzetben választanak tábornokot. Békeidőben ezt a magas katonai rangot nem viselheti senki.

A 65 éves Guisan tábornok (General Guisan), a francia svájci Vaud kantonból származik, édesapja falusi orvos, ő maga egyetemi tanulmányai után a földművességet választja, de az első világháború alatt von Sprecher vezérkari főnök mellett szolgál és gyakorlatilag már hivatásos katona, egyszerre konzervatív és liberális gondolkodású, némi szociális érzéssel, de idegenkedéssel is baloldaliakkal szemben. Kritikusai szemére vetik néhány érthetetlen önálló titkos külpolitikai próbálkozását, stratégiai elképzelését. A visszahúzódást a hegyek fellegvárába, belső erődítményébe (Réduit national), a Középvődék feladásának

tervét és csak az Alpok vonaláról, Sarganstól, a súlypont St. Gotthardon át, St. Maurice-ig, való védekezést megalázkodásnak tartják az ellenség előtt. Guisan tábornok mégis az elszánt nemzeti ellenállás, a nem megalkuvás szimbóluma lesz. Személyében az ország szerencsésen, kétség kívül megtalálta azt a hadsereg főparancsnokot, aki 1939-től 1945-ig, a háborús fenyegetettség, a gazdasági, katonai teljes elszigeteltség, a bomlasztó náci propaganda és a belső kishitűség nehéz éveiben a nemzet egységét biztosította.

A kormány a parlament két házának egyesített ülése után semlegességi nyilatkozatot küld a hadviselő hatalmaknak és általános mozgósítást rendel el. Az ország elsőrendű érdeke, hogy semleges maradjon, hogy lehetőleg ne váljék hadszínterré és mindenképpen megőrizze függetlenségét. A svájci külpolitika játéktere, természetesen, rendkívül beszűkül. Az ország, a háború utolsó háromnegyed évét kivéve, a szövetséges hatalmaktól területileg teljesen elszigetelt helyzetbe kerül. A kormány, katonai, de gazdasági okokból is, egyre inkább óvatosságra, engedékenységre kényszerül a tengely hatalmak irányában.

A sajtót, a hírszolgálatot több-kevesebb szigorral cenzúrázzák. 1940 augusztus 1-én, Svájc nemzeti ünnepén a németbarát Népi Szövetség (Volksbund für die Unabhängigkeit der Schweiz) küldöttsége Pilet-Golaz külügyminisztertől intézkedést követel a németeket kritizáló sajtó megrendszabályozására. Novemberben pedig német érdekeket képviselve vagy éppen a németektől való félelemből kétszázán beadványt (Eingabe der Zweihundert) intéznek a kormányhoz, amelyben már egyes főszerkesztők leváltását követelik. A szövetségi kormány azonban nem foglalkozik érdemben az üggyel.

1941 tavaszán Gustav Däniker, a Volksbundhoz és a beadványos kétszázhoz közelálló tekintélyes katona ezredes, lövésziskola parancsnok előadó és tanulmányúton Németországban jár, amelyről a svájci katonai hírszolgálatnak emlékiratban (Denkschrift über Feststellungen und Eindrücke anlässlich eines Aufenthaltes in Deutschland) számol be. A „bizalmas” németbarát emlékiratot aztán, Däniker jóváhagyásával, a Volksbund is terjeszti. Guisan tábornok azonnal felfüggeszti beosztásából Dänikert hivatali kötelesség megszegése miatt és fegyelmi eljárást indítat ellene. A hadsereg tisztikarában komoly feszültségek támadnak ennek folytán. Däniker az affér után egy zürichi gépgyár haditechnikai osztályának lesz a vezetője, amely, ebben az időben már, messzemenően kiszolgálta a tengely hatalmakat.

Az 1939-es zürichi országos kiállítás egyik jelszava még azt hirdeti, hogy Svájc, mint az üldözöttek menedékhelye az ország nemes hagyománya. Valójában azonban már ekkor megkezdődik a megszorító menekültpolitika. Zsidók eleve nem számítanak politikai menekültnek. A J-betűvel (Juden = zsidó) lepecsételt német

útlevelel rendelkezőktől vízumot követelnek. Az illegális határátlépőket visszadobják. Paul Grüninger st. galleni rendőr századost, aki 1938-ban 2-3000 osztrák zsidónak ad menedék jogot, felfüggesztik állásából és bíróság elé állítják és csupán több mint 20 évvel a halála után, 1993-ban rehabilitálják. Grüningerhez hasonlóan Carl Lutz, budapesti alkonzul is dicséret helyett írásos feddést és figyelmen kívül hagyást érdemel azért, mert több mint 17,000 magyar zsidónak 1944/45-ben menlevelet, illetve svájci kollektív útlevelet ad és ezzel, felettesei szerint, túllépte hatáskörét.

Többé-kevésbé hivatalos jóváhagyással eltűrik a berni német követségről irányított náci párt (NSDAP) csoportjainak tevékenységét. A pártot 1945-ben mindössze egy héttel Németország fegyverletétele előtt szüntetik csak meg. Szemet hunynak a német titkos szervezet (Gestapo) különböző túlkapasai fölött. Igaz, 1943 végén már, Allen Dullas vezetése alatt, az amerikai OSS, a CIA elődje is berendezkedhet Svájcban. A Dora néven működő és rádióleadójával az oroszoknak dolgozó magyar Radó Sándort viszont a rendőrség üldözi. Majdnem egy évi bujkálás után 1944 őszén végre sikerül neki nehezen átszöknie Genfből a francia maquisardokhoz. Az angolokat és az amerikaiakat, természetesen, bosszantja a svájci alkalmazkodás, a svájci-német gazdasági együttműködés, pedig az még egyáltalán nem biztosíték a németek ellen. Hitler kezdettől fogva ellenszenvvel néz a kis országra Európa közepén, amelynek lakossága oly kevésbé fogékony a náci propagandára, mindenféle faji uszításra, gyűlölködésre. A német hadvezetés már a háború kezdetén terveket készít az ország lerohanására és még 1944-ben is mérlegeli Svájc megszállását.

Az ország fenyegetettsége 1940 nyarán, a sorozatos német győzelmek idején, Franciaország megszállása után és még az Anglia elleni légháború kezdete előtt a legnagyobb. Ekkora már a túlzott alkalmazkodás Svájcban a legfelsőbb politikai körökig észlelhető. Június 25-én Marcel Pilet-Golaz, szövetségi elnök rádióbeszédében belső újjászületést, alkalmazkodást a gyors eseményekhez hirdet és sokakban zavart, elbizonytalanodást kelt. Pont egy hónappal később, július 25-én Guisan tábornok a hadsereg parancsnokait a Vierwaldstätter-tó melletti Rütli mezőre, a svájci történelem mitikus helyére rendeli. 650 évvel korábban, a legenda szerint, ott esküdtek örök szövetséget egymásnak az őskantonok, Uri, Schwyz és Unterwalden. A svájci Eidgenossenschaft egykori bölcsőjénél Guisan tábornok tisztjei előtt felhívásában (Rütli-rapport) határozottan visszautasítja a defetista hangulatkeltést, vasakaratot, elszánt ellenállást követel katonáitól. „Svájc fennmaradása a tét. Jöjjön, ami jön... a sorsunkat mi tarjuk a kezünkben” - mondja híres napiparancsában. Ezzel a Rütli-rapport és Guisan tábornok mint a haza megmentője maga is a modern svájci történelem mítoszává emelkedik. De valójában Guisan magatartása sem fedhetetlen. Kétfelé tájékozik. Megválasztása után, 1939-ben, a francia vezérkarral tárgyal, a kormány tudta

nélkül, katonai együttműködésről, arra az esetre, ha a németek Svájcot megtámadnák. 1943-ban pedig, mint később a háború után kiderül, Schellenberg, SS tábornokkal találkozik.

Sem a kormány, sem Guisan tábornok magatartása nem egy értelmű a második világháború alatt. A lakosság többsége az angol, amerikai, francia szövetségesekkel szimpatizál. A német és szovjet törekvésekkel szemben elutasító: 1939 őszén elítéli Lengyelország felosztását, az 1939/1940-es szovjet-finn téli háború idején a finnek kemény ellenállását csodálja. A kormány és a hadsereg vezetése viszont az alkalmazkodás és az ellenállás között ingadozik. A minden irányban egyformán semleges politika a gyakorlatban aligha megvalósítható. A gazdasági vezetőknek pedig éppen nincsenek még semlegességi megfontolásai sem. Számukra a háborús gazdasági fellendülés kihasználása, a német hadvezetés igényeinek kiszolgálása egyszerűen üzlet. A Svájci Nemzeti Bank is tonna számra vásárol aranyat, amelyről gyanítja, hogy az eredete nem tiszta, a kedvező üzletet azonban mégsem utasítja vissza. Az igazság, hogy a német háborús és a svájci gazdasági érdekek találkoznak. A teljesítő képes, a szövetséges bomba támadásoktól megkímélt svájci gazdaság, a német szerelvényeket a Gotthard és Simplon hágókön szabadon áteresztő svájci vasutak megtartása az egész második világháború alatt elsőrendűen fontos a németek számára is. Svájc megtámadása mindezt csak veszélyeztetné. Igaz lehet, hogy Svájcot a végén mégsem a Bundesrat politikája vagy a hadserege védte meg a háborúba keveredéstől, hanem a gazdasága? 1943-ban Göbbels így foglalja össze naplójában egy Svájcól érkezett jelentés tartalmát: „Svájc a hét hat napján Németországnak dolgozik, a hetediken reménykedik és Anglia győzelméért imádkozik”, majd hozzáteszi: „ fő azonban, hogy teljesen a mi hadvezetésünk javára van és egyáltalán meg sem kísérelti háborús támogatása szabotálását”.

Svájc minden esetre kimarad a 20. század második nagy világegyéből is. Persze a háborús évek a lakosság számára Svájcban sem könnyűek. Jegyrendszer van, hetente háromszor hústalan nap, este elsötétítés, a férfiak katonáskodnak, az asszonyok dolgoznak helyettük is, életpályák törnek meg, általános a bizonytalanság. Mindez azonban alig hasonlítható a többi európai vagy a kelet-ázsiai országban végbe ment pusztítással, a lakosság hatalmas anyagi és véráldozatával, amitől, tagadhatatlan, Svájc népe és velük együtt az országba befogadott mintegy 100,000 emigráns, köztük nem kevés magyar, politikai, faji üldözött és internált katona valóban megmenekült.

Az ország területére csak magukat megadó, idegen katonák hatolnak be, mint az 1940-es francia vereség után Svájcba menekülő francia 45. hadtest és annak keretében a 2. lengyel hadosztály, azonkívül német, olasz szökevények, egy esetben német vadászpilóta a legújabb típusú Messerschmidt-tel, végül elég nagy

számban zuhanó repülőgépből kiugrott amerikai és angol ejtőernyősök. Természetesen vaktában ledobott bombák Svájcra is hullanak. Sőt 1944 április 1-én igazi amerikai bombatámadás éri a Németországba területileg szinte beékelődött, Rajna jobb parti Schaffhausent. Az amerikai tévedésnek vagy figyelmeztetésnek 40 halálos áldozata van. Az épületi károk is jelentősek, egyebek között bombatalálat éri a 11. századi egykori Allerheiligen bencés kolostort.

Végeredményben a svájci semlegességi és katonai politika, a katonai elrettentés sikeresnek mondható. Persze ennek ára volt, ha azt nem is mindig a svájciak fizették meg: A demokratikus jogok, a sajtószabadság korlátozása, a humanitárius elkötelezettségről való elfeledkezés, mint a Svájcba szökő menekültek visszakergetése a határról gyakran a biztos halálba. Pedig a szolidaritás az üldözöttekkel a svájci államiságnak ugyanolyan pillére, mint a semlegesség. Ettől máig rossz a nemzet lelkiismerete.

Puskás Gyula István: Svájc rövid története